

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

e-ISSN: 2148-5704

Cilt 12, Sayı 32, Mart 2025 / Volume 12, Issue 32, March 2025

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş/Received: 24.10.2024
Kabul/Accepted: 15.01.2025
DOI: 10.17822/omad.1557264

Atıf/Citation: Harmancı, Meriç ve Ramazan Koyuncu. "Hazine Sandığı Cönkler: Bir Cönkte Yer Alan ve Hüsnî Divânında Bulunmayan Şiirler". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 12/32 (2025): 201-218.

Meriç HARMANCI

(Doç. Dr.), Yıldız Teknik Üniversitesi / Türkiye, mericharmanci@yahoo.com, 0000-0003-1062-7926

Ramazan KOYUNCU

(Bilim uzmanı), Türkiye, ramazankoyuncu18@gmail.com, 0009-0004-0174-4631

Hazine Sandığı Cönkler: Bir Cönkte Yer Alan ve Hüsnî Divânında Bulunmayan Şiirler

Treasure Chest Cönks: Poems Found in a Cönk and Not in Hüsnî Divân

Öz: İçinde ne olduğunu sadece sahibinin bildiği sandıklar vardır, sahibi bu sandıkları kendi isteğine göre düzenler ve ancak açılınca diğerleri bu sandığın içindekileri görebilir. Cönkler de tıpkı bir sandık gibi onu oluşturan, kaleme alan kişinin / kişilerin kültürel ve edebî zevkine, ilgisine ve isteğine, yetiştiği çevreye göre şekillenen uzunlamasına açılan ince uzun defterlerdir ve bu defterler de tıpkı kapalı sandıklar gibi açıldığında içindeki kültürel hazine ortaya çıkar. Genellikle halk edebiyatına ve kültürene ait ürünler barındıran cönkler, aynı zamanda klasik Türk edebiyatı için de önemli kaynaklardır. Tek bir müstensih veya birden fazla kişi tarafından oluşturulabilen cönkler, el değiştirdikçe içerikleri zenginleşir. Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesinde kayıtlı 42 Yu 7611 numaralı Cönk, 129 manzume içeren ve farklı yazı üsluplarını yansıtan nadide bir eserdir. Bu çalışmada, Cönk içerisindeki 39 şiiriyle dikkat çeken Hasan Hüsnî adlı şair incelenmiştir. Bulgaristan'ın Cuma kasabasından olan Hasan Hüsnî'nin Cönk'teki 12 şiiri, tek nüshası bilinen Divânı'nda bulunmamaktadır. XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan şair, tasavvufî şiirler yazmış, dönemin koşullarına uygun bir edebî üslup izlemiş ve yaşadığı kaotik dönem ölçüsünde dikkatli bir yaşam sürmeye çalışmıştır. Bu çalışma, Hasan Hüsnî'nin yaşam öyküsüne dair bilgiler sunmakta ve şairin 12 yeni şiirinin metin yayını içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, şiir, cönk, metin neşri, Hasan Hüsnî

Abstract: There are chests whose contents are known only to their owners, whose owners arrange these chests according to their own wishes and only when they are opened can others see the contents of these chests. Cönks, like chests, are long, thin notebooks that open lengthwise and take shape according to the cultural and literary taste, interest and desire of the person who created them, who wrote them, and the environment in which they were raised, and when these notebooks are opened, just like closed chests, the cultural treasure inside is revealed. Generally, cönks contain works related to folk literature and culture, as well as significant sources of classical Turkish literature. They can be created by a single scribe or multiple authors, and their content becomes richer as they change hands. The Cönk, registered under number 42 Yu 7611 at the Konya Karatay Yusuf Ağa Library is a rare work containing 129 pieces, showcasing various writing styles. This study will focus on the poet Hasan Hüsnî, who is notable for his 39 poems in the Cönk. Hasan Hüsnî, from the town of Cuma in Bulgaria, has twelve poems in the Cönk that do not appear in his known single copy of the Divân. Living in the first half of the XIXth century, he wrote mystical poetry, adopting a literary style suitable for the period and striving to navigate the challenges of his chaotic environment. This study presents new insights into the Cönk and Hasan Hüsnî's life and art, including twelve of his previously unpublished poems.

Key Words: Sufism, poetry, conk, text transcription, Hasan Hüsnî

Extended Abstract

This article examines the Sufi and literary identity of Hasan Hüsnî, focusing on his poems found in a cönk, demonstrating his significant place within 19th-century Ottoman literature. Cönks are valuable documents in terms of folk literature and culture, often containing folk poems, songs, and verses. However, these notebooks also hold an important position for

classical Turkish literature, where various writing styles and literary perspectives come together. The cönk registered in the Konya Karatay Yusuf Ağa Library under the number 42 Yu 7611 contains 129 poems. This study specifically focuses on twelve poems attributed to the poet Hasan Hüsni, whose pseudonym appears on thirty-nine of the poems in the cönk.

Hasan Hüsni was a poet from the town of Cuma in Bulgaria, known for his Sufi poetry. The twelve poems, which are absent from his Divân and appear solely in the cönk, reveal new insights into his literary identity. It is known from his Divân that his name was Hasan Hüsni, and certain clues in his poems suggest that he lived during the reign of Sultan Abdülmecid. A date couplet written upon the death of his sheikh in Hijri 1263 (1847 CE) indicates that by this time, Hasan Hüsni had become a mature Sufi. In his poetry, he praises Sultan Abdülmecid, expressing his hopes for help and support during a period when he was seeking favor and advancement. This reflects the balance he attempted to strike between his spiritual life and his worldly concerns.

Hasan Hüsni's poems are marked by a clear emphasis on Sufism and his affiliation with the Naqshbandi order. The core concepts of Sufism and the traditional orthodox framework of the Sufi order, based on Sunni principles, are prominent in his works. The poet demonstrates his knowledge of spiritual ranks, and he expresses this profound commitment in his poems. His Sufi identity is intricately reflected in his contemplation of love and existence, showcasing the depth of his thoughts. Under the influence of Ibn Arabi, he portrays love not merely as an emotion but as a way to understand the essence of existence. In his poems, the idea frequently emerges that love is an ocean of jewels, from which knowledge springs.

These poems provide an opportunity to more comprehensively explore Hasan Hüsni's literary identity and poetic philosophy. His qasidas (odes), written in praise of the sultan, occasionally contain excessively laudatory expressions. These qasidas, composed within the classical poetry tradition, also reflect the poet's internal struggles and his worldly concerns. The extreme tone in his praises reveals his efforts to reconcile his spiritual aspirations with his worldly ambitions. In this respect, the poet presents two distinct identities: on one hand, offering profound Sufi insight, and on the other, using the conventional qasida form to express gratitude to the ruler.

The twelve poems by Hasan Hüsni in the cönk reflect a journey into the depths of Sufism. In these poems, love, knowledge, and existence are intricately interwoven. These poems, viewed as a Sufi journey, show that the poet was on a spiritual quest. Especially in the poems collected under the title "Nefes-i Hüsni," the main themes of Sufism are addressed. The poet emphasizes that love is a form of existence and that this love represents not only human love but also a quest for the divine. The integration of love and knowledge, where knowledge is born out of love, forms the foundation of Hasan Hüsni's poetry. Through this understanding, the poet invites his readers to a spiritual awakening.

His call for renouncing worldly pleasures and turning toward divine love is central to his Sufi path. In this context, concepts such as the purification of the ego, returning to the true self, and achieving annihilation in the divine are emphasized in his poetry. Hüsni advocates a type of marifa (gnosis), which fosters both individual and societal consciousness. This marifa involves the process of self-awareness, which leads to knowing God. His poems contain advice on the development of both individual and collective consciousness, blending the teachings of Sufism with elegance, taking the reader on a spiritual journey.

The twelve newly published poems of Hasan Hüsni presented in this article provide further insight into his literary persona and Sufi depth. When evaluated alongside the other poems in his Divân, these new works offer a broader perspective on his literary career and his Sufi understanding. Hasan Hüsni's poems are not simply love stories; they reflect a Sufi journey

that delves into the depths of the human soul. Therefore, his works remain important texts that should continue to be studied, both in literary and Sufi contexts. His life story serves as a model for the dervish identity that emerged in the Balkans during the late Ottoman period. As these new poems contribute to his Divân, and with the discovery of further poems in the future, we will be able to gain even more detailed insights into the poet and dervish Hasan Hüsnî. This article, both as a textual publication and as an analytical study, aims to contribute to this ongoing process of understanding.

Giriş

Bazı defterler vardır; her ne kadar sahibinin zevk ve ilgisine, yetiştiği çevreye, mezhep ve meşrebine göre oluşsa da içerisindeki toplum açısından, kültürel yapıya sağladığı katkı bakımından büyük önem taşır. Cönkler, kültürel ve edebî mirasın kaydını tutan ve onları bugüne erıştiren defterlerdir. Dönemlerinde bilinen ve tanınan şairlerin ve eserlerin yanında yitir miras olan bazı isimler, manzumeler, mensur ürünler, faldan büyüye, ilaç terkiplerinden dualara, günlük olaylarla ilgili kayıt ve notlardan rüya tabirlerine kadar çok çeşitli kültürel öge, cönkler sayesinde günümüze gelmiştir. O. Şaik Gökyay, cönklerin zengin içeriğini şöyle ifade eder:

“Halk, gezici halk şairlerinin uğraklarında söyledikleri türküleri, koşmaları, destanları, fıkraları hatta hikâyeleri, çok kez aklında tutabildiği kadarıyla, eksik ya da yanlış, kâğıda geçirmiş; maniler, bilmecelele doldurmuş; kendi hayatıyla ilgili ve kendince gerekli birtakım hastalıkların, türlü yollardan tedavilerini, reçeteleri, duaları, büyüleri, tıslımları, özel hayatına ait notları ve daha nice benzerlerini ve benzemezlerini bu kâğıtlara yazmıştır. Böylece sayısız ve birbirinden çok farklı cönkler meydana gelmiştir.”¹

Bir nevi kültürel bellek olan cönkler, sözlü kültürün kayıt altına alınmasına ve nesiller arasındaki aktarımına vesile olmuştur. Belleğin hatırlama ve unutma gibi iki işlevi olduğu düşünüldüğünde cönklerin edebiyat tarihindeki yeri daha belirginleşir. 1925 yılında aldığı bir notta Freud, hafızasına güvenmediğinde kaleme kâğıda başvurduğunu belirtir. “Böylece kâğıt hafızamın dışsal bir parçası hâline gelir ve aksi takdirde yanımda görünmez bir biçimde taşıyacağım birtakım şeyleri o taşır. Bir kâğıda bir şeyler yazarken, ‘gerçek belleğimin içinde maruz kalabileceği muhtemel tahrifatlardan’ uzak, sağlam bir ‘hatıra’ya sahip olacağımdan emin olarak yazarım.”² ifadeleri ile belleğin bazı noktaları atlayabileceği hususuna dikkat çekerken sözlü ve yazılı bellek arasındaki farkı ortaya koyar. Yazıyı “modern insanın zihinsel etkinliğini biçimlendiren ve güçlendiren” bir araç olarak gören Walter J. Ong, el yazısının insan belleğine yardımcı olarak kullanılan resim vs. araçların ötesinde olduğunu, sadece belleğe destek olmanın ötesinde “birinin söylediği ya da söylediği tasavvur edilen sözün temsilini” olarak işlev gördüğünü ifade eder.³ Cönkler, insan hafızasının unutma özelliğine karşın, çoğunlukla sözlü kültür ortamında üretilen pek çok edebî ürünü, kültürel ögeyi ve bilgiyi yazılı kültür ortamına aktarır.

David R. Olson, yazının tarihini bir bakıma türlerde uzmanlaşma, bilginin arşivlenmesi, kanunların düzenlenmesinin tarihi olarak görür.⁴ Cönkler de bir arşiv kayıdır. Ancak, kolektif ve bireysel belleğin izleri cönklere kaydedilirken onu tertip edenin hafızası, eğitimi, yaşadığı dönem ve yer gibi çeşitli faktörler bu malzemenin kaydında etkili olur. Bu kaydı tutanların büyük bir kısmı düzenli eğitimden geçmemiştir ve aktarım da çoğunlukla yazıdan ziyade sözlü

¹ Orhan Şaik Gökyay, “Cönkler Üzerine”, *Folklor ve Etnografya Araştırmaları* içinde (İstanbul: Anadolu Sanat Yay., 1984), 117.

² Douwe Draaisma, *Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*, çev. Gürol Koca (İstanbul: Metis Yay., 2007), 25.

³ Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon (İstanbul: Metis Yay., 2014), 103.

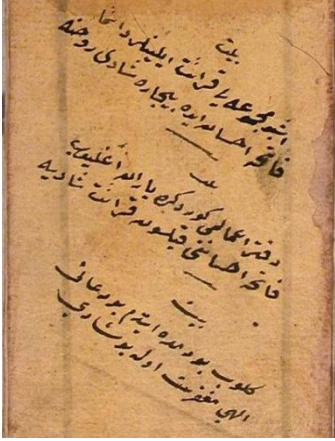
⁴ David R. Olson, “Oral Discourse in a World of Literacy”, *Research in the Teaching of English* 41 (2006): 139.

ortamdadır. Cönk ve mecmua gibi yazmalar üzerinde araştırma yapmayı “keşfedilmemiş bir vadide yürüyüş yapmaya benze(ten)” Koz, her şeyin yeni, tek ve orijinal olduğu bu vadide yürüyüş yapanları “eski yüzyılların kâşifleri” olarak nitelendirir.⁵

1. İncelenen Cönk’ün Özellikleri

Bu çalışmaya konu olan şiirlerin içinde bulunduğu Cönk, Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi koleksiyonunda 42 Yu 7611 numara ile kayıtlıdır. 147×66-128×27 mm ebadında olan Cönk’ün bordo tam meşin kapağı ve iç sayfaları altın yaldızla cetvellenmiştir. Kapaktaki ve iç sayfalardaki bu özen cönklerde çok nadir görülen bir durumdur. Ciltteki estetik özen, deri kapağın üzerindeki şemseli ve yaldızlı tasarım yüksek sanat örneğidir. Metinler yaldızlı cetvelin içine yazılmıştır. Cönk’te sadece ilk ve son varakta altın yaldızlı cetvel bulunmaz. Bu varaklarda kullanılan kâğıt renginin ve yazı çeşidinin Cönk’ün diğer varaklarından farklı olması sonradan eklenmiş olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Bazı sayfalarda mısralar derkenara taşmıştır, ancak genel olarak düzenli bir görünüme sahiptir.

97 varaktan oluşan cöngün mürettibi bilinmemektedir. Cönk’ün ilk varağında yer alan ve her biri “beyit” olarak başlıklandırılan üç ayrı beyitte “Şâdi” mahlası yer alır.

İşbu mecmû'a kırâ'at eyleyenler dâ'imâ
Fâtihâ ihsân ide bî-çâre **Şâdi** rûhuna

Defter-i a'mâlimi gördükde yârân ağlayıp
Fâtihâ ihsânını kulsın kırâ'at **Şâdi**'ye

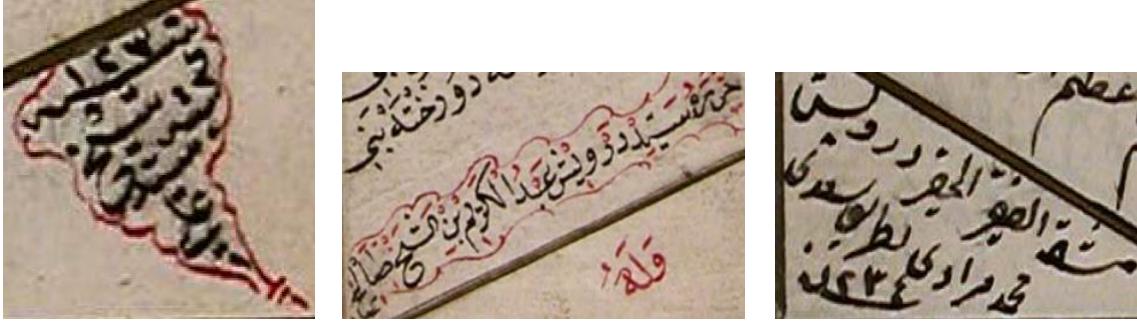
Gelip bu demde etdim bu du'âyı
İlâhî mağfîret ola bu **Şâdi**

Cönk’ün ilk sayfasında bu mecmuayı okuyanlardan kendi ruhu için de bir “Fatiha” okumalarını isteyen Şâdi’nin bu ifadeleri Cönk’ün mürettibinin Şâdi olabileceğini düşündürmektedir. Fakat cönkler zaman içinde çeşitli nedenlerden ötürü el değiştirebilmektedir. Bu yaprak, tamir gördüğünü düşündüğümüz Cönk’e sonradan eklenmiş ve Şâdi, Cönk’ün sonraki sahiplerinden biri olabilir.⁶ Cönk’ün iç sayfalarında yer alan diğer isimler ve Cönk’ün ilk sayfasında Şâdi mahlasının geçtiği yapraktaki yazı karakterinin farklı olması, ayrıca ilk yaprakta üç beyti bulunan Şâdi’nin şairlik yeteneği anlaşılacakla birlikte bu derlemede herhangi bir şiirinin olmaması kanaatimizi güçlendirmektedir.

Cönk, nesih ve talik hattıyla yazılmış, üç farklı hat üslubundan / tavrından oluşmuştur. Cönk’te bu üslup sahiplerinin künyeleri tarihleri ile yazı altlarında belirtilmiştir.

⁵ Sabri Koz, “Cönk ve Mecmua Yapraklarından Unutulmuş Türküler”, *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri Cilt 1*, ed. Kadir Pürlü, (Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., 2013), 155.

⁶ Koyuncu, Ramazan, “Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi Koleksiyonunda Bulunan 42 Yu 7611 Numaralı Cönk (İnceleme-Metin)” (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2024), V, 183.

Cönk'ün 2^b sayfasının altında yer alan “*Sene 1230 Ketebehû Şeyh Seyyid Ali*” kaydı, ilgili şiirlerin Şeyh Seyyid Ali hat üslubu ile yazıldığını göstermektedir.

Cönk'ün 4^a sayfasının altında yer alan “*Harrerehû Seyyid Dervîş Abdü'l-Kerîm bin Eş-Şeyh Sâlih*” kaydı, ilgili şiirlerin Şeyh Salih oğlu Seyyid Dervîş Abdülkerim hat üslubu ile yazıldığını göstermektedir.

Cönk'ün 43^b sayfasının altında bulunan “*Meşşakahu'l-fakîrî'l-hakîr Dervîş Muhammed Murâdî be-tarîk-i Sa'dî sene 1234*” kaydı, ilgili şiirlerin Dervîş Muhammed Muradî hat üslubu ile yazıldığını göstermektedir.

Cönk'te bulunan H 1230 (M 1814 / 1815) ve H 1234 (M 1818 / 1819) tarihleri Cönk'ün yazıldığı dönemi belirtmesi bakımından önemlidir. Eldeki verilere göre en eski cönk nüshası XV. yüzyıla aittir. En fazla cöngün görüldüğü dönem ise XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyıldır.⁷ Çalışmanın konusu olan Cönk de cönklerin yoğun görüldüğü XIX. yüzyılda tertip edilmiş olabilir.

Cönk'te yüz yirmi dokuz manzum ve üç mensur metin yer almaktadır. Manzum metinlerden yüz yirmi ikisinde mahlas bulunurken yedi metinde mahlas yer almaz. Mahlası geçen şair sayısı kırk sekizdir. Cönk'te bulunan üç mensur metin, “*Salâten Tüncinâ Du'âsı*” (11^b), “*Ezân Tamam Olduğunda Okunacak Du'â*” (96^b) ve “*Du'â-yı Ta'âm*” (97^a) başlıklarıyla verilen üç duadır.⁸

Cönk'te, XIII. yüzyıldan başlamak üzere XIX. yüzyılda dahil olmak üzere geniş bir döneme ait şiir seçkisi yer almakta ise de çoğunluğu XVI ila XVIII. yüzyıl aralığında yaşayan şairlerin tasavvufi şiirleri seçilmiştir. Necâtî, Bâkî ve Fitnat Hanım gibi birkaç şair dışında şiirleri derlenen şairlerin ortak özelliği tasavvuf vadisinde anılıyor olmalarıdır. Bu seçkide, Nesîmî, Hatâyî ve Hayreti gibi sınırlı sayıda melamet meşrebinde eserler veren şairler yanında Yunus'tan, Niyazi'den ve diğer pek çok Anadolu tasavvuf edebiyatı takipçilerinden ilahiler yer almaktadır. Üzerinde çalışılan bu yazma eserin maddi özellikler bakımından bir cönk karakteri taşıması ve bünyesinde ilahi, nefes, divani ve düvazdeh gibi türler bulunması bakımından cönk formu özelliklerini barındırmaktadır. Kütüphane kataloğunda da “Cönk” olarak kayda alınan bu eser, çoğunlukla gazel nazım şeklinde yazılmış tasavvufi şiirlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan bu yazmanın tür, şekil ve tema bakımından klasik Türk edebiyatı derlemelerini bünyesinde toplayan şiir mecmualarından da ayrıştığı anlaşılmaktadır.

Bu yazma eserde en çok şiir Hasan Hüsnî'ye aittir. “*Nefes-i Hüsnî*” başlıklı bu şiirlerin ikisi naat türündedir, diğerleri gazel nazım şekli ile yazılmış tasavvufi şiirlerdir. Yazmadaki yüz yirmi dokuz manzumeden otuz dokuzu Hüsnî'ye aittir. 44^a'dan başlamak üzere aralıksız 73^a'ya

⁷ Gökyay, “Cönk”, 75.

⁸ Koyuncu, “42 Yu 7611 Numaralı Cönk”, 183.

kadar Hüsnî'nin şiirleri yer alır.⁹ Cönk'te, tek nüshası bilenen ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Yıldız Bölümü 5505 numarada kayıtlı Hüsnî Divânı'nda bulunmayan on iki şiir yer almaktadır.

2. Hüsnî Kimdir?

Elimizde Divânı'ndan başka eseri bulunmayan Hüsnî mahlaslı şair hakkında kaynakların aktardığı bilgiler son derece sınırlıdır. Onun Abdülmecid devrinde yaşamış¹⁰ olması dışında, şiirlerinden hareketle birtakım bilgilere erişilmektedir. Divân'ındaki şiirlerinden adının *Hasan Hüsnî* olduğu anlaşılmaktadır.

Besmele-i nâm-ı Hudâ-yı bî-riyâ
*Müfetiḥ Dîvân-ı Hasan Hüsnîyâ*¹¹

Divân'da;

Hasan Hüsnî du'âcı bir fakîrdir
*Vatan Cum'a giyer Nakşî külâhî*¹²

beyti de asıl adının Hasan Hüsnî, Cum'a kasabalı ve Nakşi meşrepli bir kişi olduğunu ilk ağızdan ifade eder. Şair ve derviş Hasan Hüsnî yine Divân'da dönemin padişahından söz ederken yaşadığı dönemi ve muhiti belirtmiş olur.

O sultân-ı selâtîn-i zamânı
*Semiyy-i sânidir 'Abdülmecîd Hân*¹³

Bizim de sâyesinde Hazret-i 'Abdülmecîd Hân'ın
*Bu Dîvân'ım ola makbûl-i bezm-i zümre-i 'irfân*¹⁴

beyitleri onun muhtemelen Divân'ı tertip ettiği, bu vesile ile yardım ve destek beklediği Sultan Abdülmecid devrinde (saltanatı: 1839-1861) üretken çağında olduğunu işaret eder.

"*Lîk gittikde cihândan mürşidim Şeyh Zülfikâr / Bendesi Hüsnî gedâyı yakdı anın hasreti*"¹⁵ beytinde kendisinin Şeyh Zülfikâr'a intisaplı olduğunu ifade eden şairin mürşidi Zülfikâr Efendi'ye ait de başka kaynaklarda bir kayda rastlanmamıştır.

Divân'da yer alan, "*Geldi üçlerden biri yazdı mücevher târihi / Bin iki yüz altmış üçte vâki oldı rihleti*"¹⁶ beytinde Hasan Hüsnî, şeyhinin vefatına bir tarih düşürmektedir. H 1263 / M 1847 tarihi, Hasan Hüsnî'nin Divân tertip edecek yaşlarda ve yetişkin bir müntesip olarak muhtemelen orta yaşın üzerinde olduğunu göstermektedir. Nitekim şiirlerinde Sultan Abdülmecid'in hüküm sürdüğü dönemlere tanık olduğunu ve ondan yardım ve destek umduğunu ifade etmesi de onun 1840'lı ve 1850'li yıllarda ikbal ve istikbal kaygısı içinde olduğu yaşları ifade eder.

Hasan Hüsnî'nin "*Vatan Cum'a giyer Nakşî külâhî*"¹⁷ dizesinde "Cum'a" adlı yerden "vatanım" diye söz etmesi oradan uzakta olduğunu düşündürmektedir. Cuma bazı araştırmacılar tarafından "Cum'a-i Bâlâ" olarak değerlendirilmiştir. Makedonya bölgesinde bir Cuma'dan söz

⁹ Koyuncu, "42 Yu 7611 Numaralı Cönk", 14-18.

¹⁰ İbnül-emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri Cilt II*, haz. M. Kayahan Özgül (Ankara: AKM Yay., 2000), 977.

¹¹ Yaprak Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı" (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 2011), 79.

¹² Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 426.

¹³ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 71.

¹⁴ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 426.

¹⁵ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 419.

¹⁶ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 419.

¹⁷ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 426.

edilse de adı geçen vatanın Güneybatı Bulgaristan'da Yukarı Cuma olarak bilinen kasaba¹⁸ olması muhtemeldir. Kasabaya Bulgarlar önce Türkçe ismine bağlı olarak "Gorna Dzaumaja" derken 1950'de adı değişmiş ve "Blagoevgrad"a çevrilmiştir. Struma vadisinde bulunan kasaba Sofya'dan Dupniçe yol hattında Selânik'e giden yol üzerinde bulunur.¹⁹

Hüsnî'nin tarikâtı ya da meşrebi, bize göre üzerinde durulması gereken bir konudur. Şiirlerinden birinde kendisinin Nakşibendi tarikâtına mensup olduğunu "Biz bende-i Nakşîleriz şâhânele bizlerdedir / Nakkâş-ı âlem yazdığı dil-hânele bizlerdedir"²⁰ beytiyle belirtir ve gazel boyunca "bizlerdedir" redifi ile bu tarikata bağlı olanların faziletlerini aktarır. "Nakşbendiler" redifli başka bir gazelinde bu tarikata mensup olanları "Gülîstân-ı hakîkat bülbülüdür Nakşbendiler / Açılmış bâg-ı irfânın gülüdür Nakşbendiler"²¹ şeklinde tarif eder. Aynı şiirde bağlı olduğu manevi yol erinin Nakşibendi tarikâtının da kurucusu olan Muhammed Şâh Bahâüddîn olduğunu "Erişir tiz vakitte menzil-i maksûduna Hüsnî / Muhammed Şâh Bahâ'üddîn kuludur Nakşibendiler"²² beytinde söyler.

Açıkaça anlaşılacağı üzere şair, bu şiirlerinde Nakşibendiye tarikâtına mensup bir manevi hayat çizgisini anlatmak istemiştir. Zaten şiirlerinde de belirgin olarak öne çıkan manevi çizgi, ehli-sünnet üzere, gelenekçi ve kurumsal bir tarikat düzeninde sergilenen yaşam biçimidir. Tasavvufun hâl ve makamlarında vukufiyet, onun düzenli bir bağlılığına işaret etmektedir. Fakat bu söylem ve tavra rağmen Hüsnî'nin Melamet vadisinden gelen hoyrat söyleyişe sahip beyitlerine de rastlamak mümkündür. Her ne kadar şiirlerinde Nakşîliğine dair kendi beyanları olsa da yine "Biz ene'l-Hak nutkunun ber-dârîyiz bezm-i ezel / Hüsnîyâ Mansûr gibi bu dâra yokdur meylimiz"²³, "Enel-Hak sırrına Hüsnî erenler / Virir cânı kaçınmaz dâr elinden"²⁴, "Başu cânâ bakmayanlar vâsıl oldı Hüsnîyâ / Vuslat-ı yâr isteyen bu dâr-ı fâniden geçer"²⁵ beyitlerinde olduğu gibi Melamet meşrepli bir Bektaşî tavrı da görülmektedir.

3. Hüsnî'nin Edebî Kişiliği ve Şiirlerinin İçeriği

Hüsnî'ye ait tespit edilebilen tek eser Divân'ıdır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Yıldız Bölümü, 5505 numarada kayıtlı eser, seksen varak ve yirmi üç satırdan oluşmaktadır. Hüsnî Divânı'nda üç yüz elli dokuz manzume bulunmaktadır.²⁶ Bu tek nüshanın metin neşrinin de yapıldığı yüksek lisans tezi, Yaprak Uçar tarafından 2011 yılında hazırlanmıştır.

Divân, üç beyitlik kısa bir *Dibace* ile başlar.

*Be-nâm-ı hazret-i hâkân-ı devrân
Bu dîvân-ı hurûfa oldu 'unvân*

*Senâsı ferşidir bu diller anın
Du 'âsında gönüller 'arş-ı Rahmân*

*O sultân-ı selâtîn-i zamânı
Semîyy-i sânidir 'Abdülmecîd Hân²⁷*

Sonra zamanın padişahı Abdülmecîd'in övüldüğü şiirler sıralanır. Geleneksel kaside üslubu ile yazılmış bu övgü şiirleri, mutasavvıf bir gönül ehlinin sınırlarını zorlayıcı boyuttadır.

¹⁸ Machiel Kiel, "Cuma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 8, (İstanbul: TDV Yay., 1993), 89.

¹⁹ Kiel, "Cuma", 89.

²⁰ Koyuncu, "42 Yu 7611 Numaralı Cönk", 145.

²¹ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı", 189.

²² Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı", 189.

²³ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı", 233.

²⁴ Koyuncu, "42 Yu 7611 Numaralı Cönk", 119.

²⁵ Koyuncu, "42 Yu 7611 Numaralı Cönk", 123.

²⁶ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı", 16.

²⁷ Uçar, "Hüsnî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı", 71.

Hüsni, bu kasidelerde klasik şiir çizgisindeki şairlik yönünü öne çıkarmıştır. Zaman zaman padişah övgüsünde aşırıya gittiği durumlar iki farklı Hüsni'yi düşündürcek düzeydedir. Divân'ın girişine bakıldığında Hüsni, daha dünyevi bir duruş sergiler.

*O sultân-ı selâtîn-i zamânı
Semiyî-i sânidir 'Abdülmecîd Hân²⁸*

*Sâye-i dîn ü devleti aklamayan ne kimsedir
Lutf-ı mezîdi fehm eden şevket-i şâhı fark eder²⁹*

beyitleri onun din ve devlet gölgesinde artan bir lütuf karşısında duyduğu kudret ve şevkete yönelik minnettarlığını göstermekte, dünyaya bakışına ışık tutmaktadır. Aynı şiirde bu dünyalı duruşları işaret eden beyitlerin ardından onun tasavvuf vadisine de geçiş yapabildiği görülmekte, Hüsni, artık kurumsallaşan ve merkeze yaklaşan XIX. yüzyıl tarikat kesitinden sıra dışı olmayan bir numuneyi tarif etmektedir:

*Bu imiş menzil-i kübrâ
Bu imiş ni'met-i 'uzmâ
Hüsni gerekdir dâ'imâ
Eyleyesin hamd-i Mecîd³⁰*

Bu devletli övgüsünün neden olduğu çekingen durum diğer şiirlerinde görülmez. İçinden geçilen sosyal koşulların etkisi ile kendisini güvenli alanda tutma kaygısı ile yapılan bu klişe patronaj, Hüsni'nin asıl amacını yerine getirmesine zemin hazırlamak için olmalıdır. Hüsni, insanın bu dünyadaki manevi yolculuğuna dair deneyim ve birikimlerini yansıtırken hayli özgüvenli bir tavır sergiler. Zaman zaman bir kanaat önderi gibi davranacak tavır ve üsluplar onun bu eseri doyuracak bir marifet yolculuğuna işaret eder. Onun şiirlerinin hemen tamamında bir mürşit edası ile hakikate çağırın yüksek perdeden bir ses hep hissedilir:

*Zevk-i cennet Hüsniyâ âriflerin kalbindedir
On sekiz bin âlemin nakşı gelir rüyâ bana³¹*

tarzı söylemler Hüsni'nin neden patronaj kaygısı güttüğünü anlaşılır kılar. Tarikatlar arası karşılıklı itham ve ihbarların karşılık bulduğu pek çok deneyim üzerine, bir zümrenin devlet nezdinde "sakıncalı" duruma düşmesi elbette istenmeyen bir sonuçtur. Yeniçeri Ocağı'na ve Bektaşî-meşrep sıra dışı söyleme yönelik son birkaç yüzyıllık acı deneyimler Hüsni için de bir yol haritası anlamına geliyor olmalıdır. Çünkü zaman zaman "iddialı dervişlik" çizgisine teğet düşen ifadeleri onun tarikat çizgisinde ya da tasavvuf vadisindeki sakıncalarını da açık etmektedir. Anlaşılabilir üzere Hüsni bu siyaset ilmini gözetken bir derviş olmalıdır. Zaman zaman kendisini ele verse de tedbirlerini de almayı ihmal etmemiş, "Kisve-i cürm ü sevâbı egnimizden soymuşuz"³² derken Nakşibendiliğin güvenli alanında zaman zaman özgür Bâtini söyleyişlerin keyfini de gizlememiştir. Ama toplumsal zümreleri sayarken kullandığı "Ka'r-ı melâmetde kiminin yüzleri olmuş sevâd"³³ derken de Bâtini yolun sakıncalı imajına karşı kendisini sağlama almak ister. Bütün bu manevi kaygılar bir yana Nakşibendi dervişi olan Hüsni, esasen bir söz erbabıdır.

Hüsni, alfabenin her harfi ile dolu dolu şiirler yazma kaygısındadır. Onun marifet yolculuğu söz kalıplarını beslese de Hüsni'nin şiir karşısında yetenekli olduğu da aşikârdır.

²⁸ Uçar, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 71.

²⁹ Uçar, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 78.

³⁰ Uçar, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 166.

³¹ Uçar, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 103.

³² Uçar, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 103.

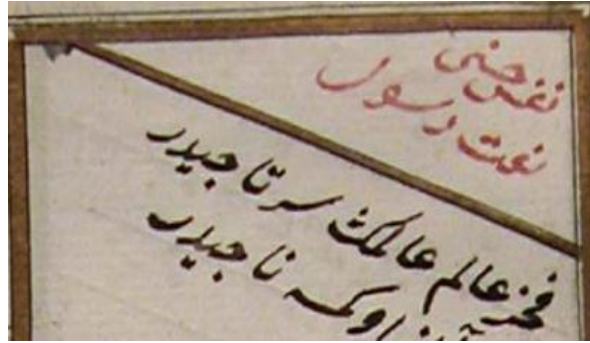
³³ Uçar, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı", 167.

Zaten Hüsni bu söyleyen dervişi tercih eden bir yol eridir. O, şiirleri ile yola çağırın bir davetçi gibi görünse de söz vadisinde adının anılmasını isteyen bir sanatçıdır. Klasik şiir estetik zevkinden sonuna kadar yararlanarak tasavvufi şiir yazmayı yeğlemiştir. Çünkü içinden geçtiği dönemde klasik şiir yakıcı son sesini çoktan söylediği için geçerli olan merkeze yerleşmiş, kentli derviş nefesidir. Buna rağmen söz arasında “*Hele ben bildigimi cümle unuttum gitti / Bir nigâh ile kamu ilmimi yutdun bilmem*”³⁴ tarzı lirik kaygılarla oluşan dünyalılar sevgisinden de eserler sergilemek ister.

Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesinde bulunan inceleme konusu olan Cönk'te yer alıp Divân'da bulunmayan on iki şiir, Hüsni'nin Divân'ına da egemen olan tasavvufi eda ve üslup ile yazılmış, sufiyane söyleyişlerdir. Bu bakımdan Cönk'te ve Divân'da yer alan ortak yirmi yedi şiirin yanında ortaya çıkan bu on iki şiirin bulunması Divân'ın farklı nüshalarını işaret edeceği gibi, Divân tertip edilirken bu şiirlerin alınmamış olabileceği veya Divân tertibinden sonra yazılmış olduklarını düşündürmektedir.

4. Hüsni'nin Cönk'teki Şiirleri

Cönk'te Hüsni'ye ait otuz dokuz şiir yer almaktadır; şiirin tümü 44^a-72^b varakları arasında arka arkaya sıralanmıştır. Bu şiirlerden yirmi yedi tanesi Hüsni Divânı'nda yer alırken on iki şiir Divân'da bulunmaz. Divân'da bulunmayan on iki şiir de Cönk'te 45^b'den başlayıp 53^b'ye kadar peş peşe sıralanır. Divân'da bulunmayıp Cönk'te yer alan Hüsni'ye ait şiirlerin sıralı olarak verilmesi Cönk'ü tertip eden kişinin bunları yazılı bir kaynaktan, belki de Hüsni'nin kendisinden almış olabileme ihtimalini akla getirmektedir.

Divân'da bulunmayan on iki şiirin ilk ikisi Cönk'te *Nefes-i Hüsni Na't-ı Resul* başlığını taşır. Bunların nazım türü başlıkta belirtildiği üzere naattır. Naatlardan ilki beş kitadan oluşur ve murabba nazım şekli ile yazılmıştır, ikincisi yedi beyitten oluşur ve gazel şekli ile kaleme alınmıştır.

Hiz. Peygamberi övmek, onun vasıflarını aktarmak amacıyla yazılan manzum methiyeler olan naatlar, “Na't-ı Şerif, Na't-ı Nebevî, Na't-ı Peygamberî, Na't-ı Resul”³⁵ olarak adlandırılır. Hüsni'nin Naatları da Cönk'ü tertip eden tarafından *Na't-ı Resul* olarak başlıklandırılmıştır. Hiz. Muhammed'e olan sevgi ve muhabbet, onun şefaatine erişebilme arzusu şairlerin naat yazma sebeplerindedir; şefaet ve yardım isteği bütün naatların ortak motifidir.³⁶ Hüsni, “*Şehâdet eyledi tıfl iken ol sâhib-vefâ bizzât / Niyâz etdi za'if ümmetlerinin 'afvın ol nâzır*”³⁷ beytinde Hiz. Peygamber'in ümmeti için yaratıcıdan af dilediğini söyler. İkinci Naatta da “*Niyâz et Hüsniyâ*

³⁴ Uçar, “Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı”, 329.

³⁵ Emine Yeniterzi, “Divân Şiirinde Na't” (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1989), 1.

³⁶ Emine Yeniterzi, “Na't”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 32, (İstanbul: TDV Yay., 2006), 437.

³⁷ Metin 1/3.

*subh u mesâda / Şefâ'at eylesün ol sâ'at içre*³⁸ sözleriyle kendine Hz. Peygamber'in şefaatine nail olabilmek için dua etmeyi hatırlatır.

Hüsni'nin Naatları da Hz. Peygamber'e ait güzelliklerin ve güzel vasıfların öne çıkarıldığı şiirlerdir. Hüsni ilk naatna, "*Habîb-i kibriyânun vâsfına oldı bu dil kâsır / Ne mümkün vâsf olunsun vâsıfı çün Rabbiye'l-kadir*"³⁹ beytiyle başlar ve Hz. Muhammed'in sahip olduğu özellikleri anlatmakta dilin âciz kaldığını ifade eder. Şair, sanat kaygısından ziyade bu şiirlerde Hz. Muhammed'e olan sevgi ve hürmetini ifade etmek ister.

Hüsni Divânı'nın başında yer alan kasideler arasında tevhit ve naat bulunmazken Cönk'te iki peygamber övgüsünün bulunması dikkat çekicidir. Klasik divan ve mesnevilerin tertiplerine bakıldığında öncelikle tevhit, münacaat, naat türü şiirlerin sıralandığı bazı divanların naatla başladığı görülür.⁴⁰ Cönk'te bulunan bu naatlar, Hüsni'nin şiir külliyyatı açısından önem arz etmektedir.

Cönk'te bulunup Divân'da bulunmayan diğer on şiir, Cönk'te Hüsni'ye ait diğer şiirleri gibi, *Nefes-i Hüsni* başlığını taşır. Bu başlık Divân'da hiçbir şiirde kullanılmamıştır. Bu şiirlerin hepsi gazel nazım şekli ile yazılmıştır.

Hüsni, incelenen şiirlerinde sıklıkla aşk kavramı üzerinde durur. Çünkü yaratışın özünde aşk vardır. İbn Arabî, "*Biz sevgiden sudür ettik / Sevgi üzerine yaratıldık / Sevgiye doğru yöneldik / Sevgiye verdik gönlümüzü*"⁴¹ diyerek varoluşu sevgiye bağlar. Hüsni de; "*Ey dilâ esrâr-ı aşkdan dürlü ma'nâlar çıkar / Bahr-ı cevher andadır kim dürr-i yektâlar çıkar*"⁴² derken eşsiz mana incilerinin ancak bir cevherler denizi olan aşk ile ortaya çıkabileceğini söyler.

Marifet yolu; biliş, tanıyış ve anlayış yolu olmak üzere aşk ile geçilebilir. Arabî'nin "*...Allah'ın varlığı bile sevgiyle bilinir. O'na benzer değiliz ama, bizde de O'nda da o görülür...*"⁴³ sözlerinde olduğu gibi Hüsni de bilmenin ve anlamının özünü aşka bağlar: "*Dil olursa âşinâ dildâr-ı aşkın sırrına / Ol dem ü devrânı gör kim rûz u şeb devletdedir.*"⁴⁴ Hak yoluna girmiş âşık kendini tanıır, nefsinin eksikliklerinin farkındadır, kendilik bilincini geliştirme yönünde çaba gösterir: "*Âşık-ı sâdik olan âlem-i kübrâyı bilir.*"⁴⁵ Tasavvufta

³⁸ Metin 2/7.

³⁹ Metin 1/1.

⁴⁰ Emine Yeniterzi, "Na't", 437.

⁴¹ Muhyiddin İbn Arabî, *İlahi Aşk*, çev. Mahmut Kanık (İstanbul: İnsan Yay., 2005), 26.

⁴² Metin 5/1.

⁴³ Muhyiddin İbn Arabî, *İlahi Aşk*, 19.

⁴⁴ Metin 3/5.

⁴⁵ Metin 4/1.

“Nefsini bilen hiç şüphesiz Rabb’ini bilir.” ilkesi kişinin kendi özüne, varlığın merkezine ulaştığında Rabb’ini daha iyi bildiğini anlatır.⁴⁶

“Hüsniyâ gavgâ-yı kesretten hazer kıl dembedem / Dûş olup meydân-ı ‘aşka ceng-i dil gayrettedir”⁴⁷ sözleriyle kendisine seslenen Hüsnî, bu dünya işlerinden uzaklaşma ve aşka ulaşma yolunda çaba gösterme bakımından öz telkinde bulunur. Tasavvuf yolcusunun dünya zevklerini terk etmesi yönünde uyarıda bulunan Hüsnî, “Terk eyle hevâ meslegini seyr-i sülûk ol / Feth ola der-i himmet ü nusret nazarında”⁴⁸ diyerek Allah’ın yardım ve ihsanına bu şekilde ulaşabileceğini söyler.

Kendisini “Rıza bâbında Hüsnî Hak erenler bendesindedir”⁴⁹ şeklinde tanımlayan şair, metnini verdiğimiz Divân’da bulunmayan on iki şiirinde de tasavvuf yolcusu olduğuna dair pek çok ifadeye yer verir. Kur’an ve hadislerde üzerinde ısrarla durulan, dinin ve tasavvufun önemli kavramlarından rıza hâli, Hüsnî’nin dilinde âşıklığın gereklerinden biri olarak dile dökülür: “Hüsniyâ âşık isen sıdk-ı rızâyı gözle / Dâimâ ehl-i rızâ Hazret-i Mevlâ’yı bilir”.⁵⁰ İnsanın iradesini aşan olaylar vardır, bu olaylarda sufilerin hedefi, lütfu da kahrı da hoş karşılamak olmalıdır. “Bu hedef kulun Allah’ta fani olmasıyla gerçekleşir. Kul kendi benliğinden, sıfat ve fiillerinden kurtulduğunda onda Hakk’ın isim ve fiilleri tecelli eder, kul bu tecellilerin tamamına teslim olur, Hakk’ı bütün fiilleri irade eden mutlak fâil bilir. Böylece kulun fenası Hakk’ın rızası ile neticelenir.”⁵¹

İncelenen şiirlerde tasavvuf kavramlarına, makamlarına uygun ehlisünnet çizgisinde bir marifet erliği görülür: “Miftah-ı bâb-ı sa’âdet ‘âşık vâhdededir / Matla’-ı nûr-ı hidâyet menzil-i halvettedir”⁵² diyen şair Hak ile bir olmak, varlığı birlikte fena kılmak ilkesine mesafeli değildir. Yaşadığı döneme ait marifet çizgisinde kapsayıcı bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Hüsnî, her ne kadar Nakşiliğinden dem vursa da tasavvuf vadisinin Bektaşî şiir geleneğinde vurgulanan kimi melametli söyleyişler yanında kurumsallaşan merkezi tarikatlar tarzına da yatkın olduğu anlaşılmaktadır.

Cönk’te yer alan şiirlerde tasavvufun kavramlarına, makamlarına uygun bir ehlisünnet zemini görülse de “Hüsniyâ açma dehen söyleme beyhûde kelâm / Fehm idüp meclisi bir sanma beher meydânı”⁵³ derken bir çekincesini hissettirmektedir. Bu ifadeden anlaşıldığı kadarıyla onun söylemedikleri ya da söyleyemedikleri daha çok olsa gerektir. Fakat eldeki tek bulgu olan şiirlerinden hareketle Hüsnî’nin çağın koşullarına uygun bir yaşam sürdürdüğünü söylemek yerinde olacaktır.

Sonuç

XIX. yüzyıl şairlerinden olan Hasan Hüsnî’nin Divânı’nda bulunmayıp Cönk’te bulunan on iki şiiri, Hüsnî’nin şimdilik elde bulunan tek şiir külliyatı olan Divanı’na değerli katkı sağlayacak niteliktedir. Hüsnî, bu makalede neşredilen yeni şiirlerinde Divanı’ndaki üslubu sergilemiştir. Tür ve tema bakımından Hüsnî’ye özgü bu şiirlerin bilinen tek nüshada yer almamış olması elde olmayan başka nüsha(ların) habercisi olabileceği gibi Hüsnî’nin farklı çağında ya da değişik muhitte yazdığı, söylediği şiirlerin kayıt altına alınmış olduğunu

⁴⁶ Muhyiddin İbn Arabî, *Nefsini Bilen Rabbini Bilir Varlık Yokluk ve Nefsin Mertebeleri*, ter. ve şerh M. Es’ad Erbilî, haz. Ercan Alkan (İstanbul: Hayykitap, 2012), 10.

⁴⁷ Metin 3/7.

⁴⁸ Metin 6/5.

⁴⁹ Koyuncu, “42 Yu 7611 Numaralı Cönk”, 125.

⁵⁰ Metin 4/7.

⁵¹ Süleyman Uludağ, “Rıza”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 35, (İstanbul: TDV Yay., 2008), 56-57.

⁵² Metin 3/1.

⁵³ Metin 10/9.

göstermektedir. Pek çok mecmua ve cönkte dağınık olarak bulunan şiirler, bu tür çalışmalarla tespit edilerek ilerleyen zamanlarda bir arada metinlere hazırlık çalışması oluşturmaktadır.

Divanı'nda Hüsni, geleneksel kaside üslubunu kullanarak padişaha olan minnettarlığını dile getirirken aynı zamanda tasavvufi bir derinlik sunarak iki farklı kimliğini sergilemektedir. Bu durum, onun sanat anlayışını ve dönemin sosyal koşullarına uygun davranışını gözler önüne sermektedir. Özellikle kasidelerde görülen aşırılıklar, onun içsel çatışmalarını ve manevi kaygılarını yansıtırken, Divân'daki diğer şiirlerinde ise daha özgüvenli ve bağımsız bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır.

Hasan Hüsni'nin metni verilen on iki şiiri, Divanı'nda yer alan şiirlerle içerik olarak benzerlik göstermekte tasavvufa ait unsurlarla bezenmektedir. Onun şiirleri, tasavvufun temel kavramları etrafında dönerken din ve ahlak öğretilerini de ustaca harmanlamaktadır. İncelenen on iki şiir, onun aşk ve varoluş felsefesine dair görüşlerini yansıtırken, özellikle İbn Arabî'nin etkisi altında şekillenen derin bir sevgi anlayışını gözler önüne sermektedir. Hüsni, aşkın yalnızca bir duygu değil, aynı zamanda bilginin ve varoluşun özünü anlamının anahtarı olduğunu vurgulayarak, bu bağlamda aşkın bir cevherler denizi olduğunu ifade etmiştir.

Hüsni'nin tasavvuf yolcusuna dair önerileri, dünya zevklerinden uzaklaşma ve ilahi aşka yönelme çağrısı yapmaktadır. Şair, aşkın ve rızanın din ve tasavvuf açısından önemini vurgulayarak, okuyucuyu ruhsal bir uyanışa davet eder. "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" anlayışıyla, öz benliğine dönüş ve bu süreçte Hakk'a fena olmanın gerekliliğini dile getirir. Bu bağlamda, Hüsni'nin eserlerinde görülen marifet erliği, hem bireysel hem de toplumsal bir bilincin gelişmesine katkıda bulunur.

Hasan Hüsni'nin Cönk'teki bu on iki şiiri, dönemin tasavvuf anlayışını ve edebî geleneğini yansıtan ve Divan'daki şiirleriyle ortak konu ve motiflerin kullanıldığı dönemin örneklerinden şiirlerdir. Şiirlerinde kullandığı dil ve semboller, onun zamanın ruhunu yakaladığını ve kendi deneyimlerini evrensel bir dille aktardığını gösterir. Nefes-i Hüsni başlığı altında toplanan bu eserler, sadece bireysel bir aşk hikâyesinin ötesine geçerek tasavvufun derinliklerini ve insan ruhunun manevi yolculuğunu sergilemektedir.

Metin

[1]

Na 't-ı Resül Nefes-i Hüsni

(Mefâ 'ilün / Mefâ 'ilün / Mefâ 'ilün / Mefâ 'ilün)

1. Habîb-i Kibriyanın vaşfına oldu bu dil kâşır
Ne mümkün vaşf olunsun vâşıfıçün Rabbiye'l-kâdir
Yazılmış vech-i pâkinde nübüvvet hâtemi ihfâ
Velî nûrî cihâna tal'at etdi şemsveş zâhir
2. Görenler hûb cemâlin gayrını terk eyledi nâgâh

¹ Cönk 45^b

- Anı mir'at idindi emrine baş egdi bî-eşbâh
Tariḳ-i müstakîmiñ reh-nümâsı oldu çün ol şâh
Anıñla şâbit oldu külli eşyâ evvel ü âhir
3. Kudümü revnaḳ etdi 'âlem içre geldi çün o zât
'Adâlet şâyi' oldu 'âleme neşr eyledi âyât
Şehâdet eyledi tıfl iken ol şâhib-vefâ bizzât
Niyâz etdi za'îf ümmetlerinin 'afvın ol nâzır
4. Hudâ bildirdi aña 'ilm-i sırrı nazm-ı Qur'an'ı
Anıñçün oldu Haḳḳ'ın leyle-i İsrâ'da mihmânı
Erişmiş var mıdır bir ferde böyle luḫf-ı Raḫmânı
Melekler ḫâk-i pâyin bûs idüp hem oldılar şâkir
5. Ne diller 'âciz olmuşdur anıñ medḫ-i kemâlinde
Kamer şaḳḳ oldu maḫcûb eyledi şemsi cemâlinde
Hudâyâ sen ba'îd etme bizi anıñ vişâlinde
Bu Hüsnî kemteriñ ḫâk-i rehinde oldu çok ḫâsir

[2]

Na't-ı Resûl Nefes-i Hüsnî

(Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

1. Saçı ve'l-leyl okundu âyet içre
Yüzünde ve'd-duḫâ var gâyet içre
2. 'Uyûmı kevkeb-i nûr-ı Hudâ'dır
'İzârı Ka'be'dir zî-şöhret içre
3. Cemâli bâğ-ı gülş[e]n-i ḫaḳîḳat
Kudümü 'ayn-ı raḫmet raḫmet içre
4. Dehânı dürr-i yektâ melce'idir
Delîldir her kelâmı ümmet içre
5. Celâl ismi ile Haḳḳ'ın berâber
Yazıldı nâm-ı pâki cennet içre
6. Çeḫâr-ı yâr aña oldu muşâhib
Velâyet buldı anlar 'izzet içre
7. Niyâz et Hüsniyâ şubḫ u mesâda
Şefâ'at eylesün ol sâ'at içre

[3]

Nefes-i Hüsnî

(Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün)

1. Miftaḫ-ı bâb-ı sa'âdet 'âşîḳa vaḫdetdedir
Maḫla'-ı nûr-ı hidâyet menzil-i ḫalvetdedir
2. Vâḳıf-ı esrâr-ı hû olmak dilersen şâlik ol
Menba'-ı feyz-i beşâret küşe-i ḫayretdedir

² Cönk 46^b

³ Cönk 47^a

3. Genc-i esrâr-ı hâkîkatden haberdâr olmağa
Hem-dem ol ehl-i ma'ârifle şafâ ülfetdedir
4. İntizâr-ı yâr ile dem-beste olmağdan göñül
Lezzet-i zevk-i muhabbet mevsim-i vuşlatdadır
5. Dil olursa âşinâ dildâr-ı 'aşkıñ sırrına
Ol dem ü devrânı gör kim rûz u şeb devletdedir
6. Sâkî-i bezm-i elestiñ şunduğı cām-ı ezel
Nüş iden mestâneler andan berü dehşetdedir
7. Hüsniyâ ğavğâ-yı keşretten hâzer kıl dembedem
Düş olup meydân-ı 'aşka ceng-i dil ğayretdedir

[4]

Nefes-i Hüsnî

(Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün)

1. Âşık-ı şâdıķ olan 'âlem-i kübrâyı bilür
Hâme-i levh-i ezel yazdığı ma'nâyı bilür
2. Hâl-i 'aşk ile muķârin olıcak bir ednâ
Zâhirâ kâli koyup mesned-i a'lâyı bilür
3. Ne bilür hâlini 'âşıklarıñ ehl-i zâhir
Kâl u kîl ile teğannî okuyup lâyı bilür
4. 'Ayn-ı şâfî ola darbhâne-i zer hâs içre
Ol zamân kâli koyup hâl ile illâyı bilür
5. Nâtiķ-ı keşret olup söylese mâ-lâ-ya'nî
Mevc-i âb ile çıkan seng-i dil-ârâyı bilür
6. Baħr-ı 'aşka hele ğavvâş olana yok şöbet
Ka'r-ı 'aşk içre biten dürr ile yektâyı bilür
7. Hüsniyâ 'âşık iseñ şıdķ-ı rızâyı gözle
Dâ'imâ ehl-i rızâ Hâzret-i Mevlâ'yı bilür

[5]

Nefes-i Hüsnî

(Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün)

1. Ey dilâ esrâr-ı 'aşkdan dürlü ma'nâlar çıkar
Baħr-ı cevher andadır kim dürr-i yektâlar çıkar
2. Ma'rifet keştiyle 'uşşakıñ 'aceb kâsd etdüğü
Ülke-i şâh-ı velâyetdir ki ibkâlar çıkar
3. Maķşad-ı câh-ı muhabbet andan oldu âşikâr
Vuşlat-ı yâr olmağa yârâna sevdâlar çıkar
4. Küntü kenziñ cilvesinden buldı eşyâlar şübüt
Kâf nûnuñ zâtını gör nice inşâlar çıkar
5. Ol zamândan nüş idüp cām-ı muhabbet kevşerin

⁴ Cönk 47^b

⁵ Cönk 48^a

Anı için bu gönülden dürlü şahbâlar çıkar

6. Nokta-i bâ-yı haqîkî sırrına vâkıf olan
Ma'den-i 'irfân olup 'ilm ile imlâlar çıkar
7. Nüşa-i kübrâ dinildi Hüsniyâ levh-i dile
La'l-i hikmet feyz-i kudret ile kimyâlar çıkar

[6]

Nefes-i Hüsni

(Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün)

1. Cânâ diler iseñ ola devlet nazarında
Hâşıl ide gör 'âleme 'ibret nazarında
2. Hâk şan'atıdır bu şeceri kün semerâtı
Her dânesiniñ gûnece lezzet nazarında
3. Her nesne ki 'âlemde yaradıldı ezelden
Hâlî degil âşâr-ı 'alâmet nazarında
4. Meydân-ı hüner çünki bu 'âlemde gönüldür
Kesb eyle şehâ hilm ile rifkat nazarında
5. Terk eyle hevâ meslegini seyr-i sülük ol
Feth ola der-i himmet ü nuşret nazarında
6. Keşf itmek için 'ayn-ı gönül çâresini gör
Olmaya şağın mâ'il-i keşret nazarında
7. Hüsni reh-i erkân-ı tarikat buna derler
Hâşıl ide gör 'âleme 'ibret nazarında

[7]

Nefes-i Hüsni

(Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün)

1. Nazar-ı pâk ile her kim göricek hûb şifât
Yazılur defter-i a'mâline yüz biñ hasenât
2. İntizâr eyler ise şehvet ile ol der-hâl
Silinür nüşa-i dilden niçe hayr u 'amelât
3. Ey dilâ itme gözün nûrunı beyhüde hebâ
Fâ'ide eylemez ol fışk u fücür u harekât
4. 'Âkil iseñ heme 'ârif yüzüne bak göresin
Nice pîşân-ı sa'âdetde yazılmış sekenât
5. Hüsniyâ 'ayn-ı haqîkat ile nâzır ol kim
Levh-i icmâl-i gönülde bulasın çok derecât

[8]

⁶ Cönk 49^a

⁷ Cönk 49^b

⁸ Cönk 50^a

Nefes-i Hüsnî

(Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ül)

1. Hazer kıl cihân ülfetinden hazer
Ki zîrâ şonunda görürsün keder
2. Vefâsın mı gördi selefden geçen
Kodı māl u mülki alınca haber
3. Sağa şanma ısmarladı 'ömrüñi
Begim kendüsiçün kazandı zafer
4. Düriş ta'âte şābit eyle kadem
Çalış cām-ı mevte kıtasın şeker
5. 'Aceb Hüsniyā sen gülersin niçün
Cihān ağlamak meskeni ey peder

[9]

Nefes-i Hüsnî

(Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün)

1. Ey dilā cāna şafā rūha gıdā imandır
Nā'il-i mağfiret olmağa şalā imandır
2. Şıdık-ıla tāt idüp al ele Hāk fermānım
Terk-i tāt den olur şanma vefā imandır
3. Ma'şiyet defterini açma güşā kıl hayrı
Dem-i āhirde bulam dersen 'atā imandır
4. 'Ameliñ itme şurūr eyle şakın sen hazelān
Dā'imā eyle 'adāletler edā imandır
5. Terk idüp fikr-i fesādātı olan kalb-i selīm
Anlara bāb-ı hidāyetde güşā imandır
6. Koma inşāf-ı tevāzu'la kelāmı elden
Rıkkat-i kalb ile hoş-rüy-ı hayā imandır
7. Hüsniyā eyle şehādet ile kesb-i imān
Zulmet-i kalbe viren hūb cilā imandır

[10]

Nefes-i Hüsnî

(Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün)

1. Ey dilā nātıkadır ehl-i diliñ 'unvānı
Farq olur anıñ ile her kişiniñ 'irfānı
2. Çünkü ādemde kemāl oldı lisān altında
Nik ü bed cümlesiniñ andan olur mizānı
3. Şerefi yeryüziniñ çünkü benī ādemdir
Ādeme anı şeref virdi mürüvvet kānı
4. Niçe maḥlūk-ı cihān olmadı aña vāşıl

⁹ Cönk 50^b

¹⁰ Cönk 51^a

- Var iken cümlesiniñ şüret-i cism ü cānı
5. Sen dağı ‘ārif iseñ eyleme taṭvīl-i lisān
Şavt-ı evsaṭ ile incitme şaḳın yārānı
 6. Kezm-i ğayz eyleyerek kibr ile naḥvetden geç
Dā’imā ḥilm ü tevāzu‘la gözet erkānı
 7. Kim ider rūy-ı tebessümle kelāmı ḥalka
Dā’imā ‘izzet ile fevke irüşür şānı
 8. ‘Ākıbet vech-i ‘abūs ile tekellüm ideniñ
Günbegün pāyesi tenzile düşer her yanı
 9. Hüsniyā açma dehen söyleme beyhüde kelām
Fehm idüp meclisi bir şanma beher meydānı

[11]

Nefes-i Hüsnî

(Meḫ‘ülü / Meḫā‘ilü / Meḫā‘ilü / Fe‘ülün)

1. Gel güş idelim ḥüb şadā cāna şafādır
Dāvüdi reviş öyle edā cāna şafādır
2. Āşıqları ma‘şūka vişāl itmege bā‘iş
Çok kimse ider baş fedā cāna şafādır
3. ‘Aşk ile giriftār olanıñ derde devāsı
Hem ḳalbe şifā rūḫa ğidā cāna şafādır
4. Dil yāresiniñ merhemidir çün ezeli den
Güş ider anı bāy u gedā cāna şafādır
5. Gülşen-i muḥabbetde eger ḳonsa o bülbül
Büyüden olur şanma cüdā cāna şafādır
6. Bir cevher-i yektādır anıñ mişli bulunmaz
İnsāna anı virdi Ḥudā cāna şafādır
7. Güş itmek için bezm-i muḥabbetde cem’ olsun
Hüsnî ḳıl anı ḥalka nidā cāna şafādır

[12]

Nefes-i Hüsnî

(Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün)

1. Ey dilā şun‘-ı Ḥudā dürlü kemāl ‘arz etmiş
Kāf u nün ile hezārān-ı nevāl ‘arz etmiş
2. Keremin baḫş idüp envā‘-ı leṭāfet üzre
Ādeme nuṭḳ ile taşvīr-i cemāl ‘arz etmiş
3. Ğayr-ı nāṭıḳ olan ecnās-ı ḫalāyıkları hem
Ḳullara rām iderek māl ü melāl ‘arz etmiş
4. Anlara meyl-i muḥabbet ile olmaz infā‘

¹¹ Cönk 52^a

¹² Cönk 53^a

Hubb-ı dünyā götürür anı vebāl 'arz etmiş

5. Yevm-i lâ-yenfa' me'âli buña şâmil Hüsni
Çünkü her nesneye bir vakt-i zevâl 'arz etmiş

Kaynakça

- 42 Yu 7611 Cönk. Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi Koleksiyonu. Konya: Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, vr. 1a-97a.
- Arabî, Muhyiddin İbn. *Nefsini Bilen Rabbini Bilir Varlık Yokluk ve Nefsin Mertebeleri*. ter. ve şerh M. Es'ad Erbilî, haz. Ercan Alkan. İstanbul: Hayykitap, 2012.
- Arabî, Muhyiddin İbn. *İlahi Aşk*. çev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yay., 2005.
- Draaisma, Douwe. *Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. çev. Gürol Koca. İstanbul: Metis Yay., 2007.
- Gökyay, Orhan Şaik. "Cönkler Üzerine". *Folklor ve Etnografya Araştırmaları* içinde, 107-173. İstanbul: Anadolu Sanat Yay., 1984.
- İnal, İbnül-emin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri Cilt II*. haz. M. Kayahan Özgül. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., 2000.
- Kiel, Machiel. "Cuma". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 8, (İstanbul: TDV Yay., 1993): 89-90.
- Koyuncu, Ramazan, "Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi Koleksiyonunda Bulunan 42 Yu 7611 Numaralı Cönk (İnceleme-Metin)" YL Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2024.
- Koz, Sabri. "Cönk ve Mecmûa Yapraklarından Unutulmuş Türküler". *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri Cilt 1*, 155-174. ed. Kadir Pürlü, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., 2013.
- Olson, David. R. "Oral Discourse in a World of Literacy". *Research in the Teaching of English* 41 (2006): 136-143.
- Ong, Walter J. *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi*. çev. Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul: Metis Yay., 2014.
- Uçar, Yaprak, "Hüsni'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı" YL Tezi, Harran Üniversitesi, 2011.
- Uludağ, Süleyman. "Rıza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 35, (İstanbul: TDV Yay., 2008): 56-57.
- Yeniterzi, Emine, "Dîvan Şiirinde Na't" Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1989.
- Yeniterzi, Emine. "Na't", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 32, (İstanbul: TDV Yay., 2006): 437.